



**ТРИЗЕНЬВИК - REVUE HEVDOMADAIKE - TRIDENT**  
**UKRAINIENNE**

Число 55, рік видання II. 28 листопада 1926 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)



25 листопада, в півріччя смерти

**Симона ПЕТЛЮРИ,**

Голови Директорії, Головного Отамана Військ  
Української Народньої Республіки,

схиляючись чолом перед святою пам'ятю Мученика і  
Національного Героя, складає свій глибокий жаль  
на свіжу могилу—редакція „Тризуба“.

*Париж, неділя, 28 листопада 1926 року.*

Минув рік, як завмерло гаряче серце, повне любови до рідного краю, як спочив на віки Олександр Саліковський. Не настав ще час дати повну оцінку його діяльності, такої ріжносторонньої, що її тільки зовнішню схему подає наведена нижче автобіографія.

Та з усього того, що робив він, найближчою і найдорожчою була йому журналістика, і служенню нації власне на цім полі віддав він свої найліпші сили.

Отже, згадуючи сьогодні дорогого небіжчика, найкраще можемо вшанувати пам'ять нашого найближчого співробітника, вміщаючи в цьому числі посмертну статтю його.

Написана два роки тому, вона проте не втратила свого значіння і досі, і торкається теми живої і сьогоднішньої.

Підкреслюючи «психологічну неможливість єдиного національно-політичного фронту», закликає Ол. Саліковський усіх до «єдності обопільної толеранції, єдності поваги до кожного щирого і чесного націоналіста», чого так бракує в наші часи.

Вважаємо разом з покійним за потрібне ще і ще раз особливо підкреслити потребу і можливість тієї «єдности на полі національної культури».

«Всі дороги провадять до Риму, — чуємо ми голос звідти, — і хай кожний іде до його тим шляхом, який найбільше відповідає його переконанням та здібностям, дружньо і приязно єднаймося всі на культурному полі, на культурній праці для рідного народу і — хто знає — може ця праця на політично неутральнім ґрунті, швидче, ніж інші засоби, наблизить нас до того єдиного і широкого національного фронту, про який ми досі лише мріяли».



## МІЖ МИНУЛИМ І МАЙБУТНІМ \*).

### I.

Дозвольте розпочати із спогаду про минуле — таке близьке і разом з тим таке безмежно далеке.

22 січня 1919 р. у перші роковини проголошення державної незалежності України відбулися у Києві на історичному Ссфійському майдані велике свято. Перед десятками тисяч української людности і струнками рядами республіканського війська маніфестувалося сполучення з Великою Україною Західньої Української Республіки. Здавалося, що вікова мрія соборности ставала реальністю.

Увечері київське громадянство зійшлося на гучний бенкет у залах українського клубу. Були тут і всі члени високої Директорії і всі міністри, прибуло і 45 представників Західньої України, делегованих в склад нового парламенту України — Трудового Конгресу, що на другий день мав розпочати свою працю.

З волі громадянства мені, скромному журналістові, редакторові «Трибуни», випала висока і незаслужена честь бути головою цієї знаменитої вечери. Одчiniaючи бесіду, я в своїй промові зазначив величезну історичну вагу тодішнього моменту і потім звернувся з особливим привітанням до тих 45 послів, що прибули до нас з великим досвідом політичної праці. «До цієї пори, — казав я — ви бували у нас випадково і лишень як гості, тепер ви прибули до нас як співробітники для спільної праці величезного історичного значіння. З завтрашнього дня ми разом з вами почнемо будувати нашу спільну хату і у вас ми напевне багато де-чому навчимося, бо в державно-будівничій праці ми робимо перші кроки, ви ж десятки років жили в умовах такої сякої, а все ж таки конституції». Далі я докладно спинився на тій партійності, на тім гуртківстві, що починали заїдати наше державне життя, на тих численних політичних течіях, що поробили розколи в самих партіях і забірали на внутрішні тертя безліч сил, потрібних для народньої справи. «Може й у вас було колись щось подібне — зазначив я — але цей важкий процес ви давно пережили, політичних партій у вас без порівняння менше, ніж у нас, та й міжпартійні стосунки ваші напевно не мають тої гостроти та непримиренности, що наші».

Такий був у загальних виразах зміст моєї промови, яку присутні досить гучно ухвалили.

Ледве я сів, як голова Директорії В. Винниченко, що сидів ліворуч від мене, у напів-жартовливій формі зазначив мені, що не поділяв

\*) Цю статтю написав свого часу небіжчик О. Саліковський для журналу, що його проектувалося видавати в Румунії. Вона зберіглася в тій редакції, і ми щиро дякуємо Дм. Геродотові, що, приславши її до «Трибуна», дав змогу ознайомитися з нею нашому громадянству.



моїх думок, але перечити не буде, щоб не вносити дисонансу та не робити мені прикраси. Я відповів, що не тільки не маю нічого проти його виступу, а навпаки дуже прошу його взяти слово, бо такий обмін думками лише побільшить інтерес бесіди.

В. Винниченко погодився і я проголосив:

— Слово належить вельмишановному голові високої Директорії В. К. Винниченкові.

Я не пам'ятаю точних виразів промови В. Винниченка, але загальний зміст її зводився, власне до того трюїзма, що чим більше ріжних думок, тим краще, чим більше боротьби між тими думками — тим швидче і ближче підійдемо ми до істини, а тому, бачите, не сумувати, а радіти треба з приводу численности українських політичних партій та їх суперечок поміж собою.

Слід додати, що говорилося це в той час, коли червоний ворог вже стаяв біля воріт української столиці...

Другий мій сусіда — член Директорії і Головний Отаман С. Петлюра, що сидів від мене праворуч, попросив і собі слово. В дуже лагідній формі, з компліментами на адресу голови Директорії, він зазначив, що принципово цілком поділяє його думки, але гадає, що бувають такі моменти, коли всякі партійні ріжниці мусять одійти на задній план, а суперечки замовкнути. «Німеччина, — сказав далі С. Петлюра — є одною з найбільш розвинених під політичним поглядом держав, і партійне життя там незвичайно організовано та відзначається великим розходженням, навіть полярністю; але придивіться, що зробили німецькі партії, коли батьківщина опинилася в трудному стані. Вони забули про всі свої розходження, про всі сварки і заключили між собою горожанський мир та весь час війни виступали єдиним національним фронтом».

На цьому С. В. Петлюра і закінчив свою промову, не роблячи останнього висновку, але ті бурхливі оплески, які викликали його слова, досить красномовно свідчили, що присутні той висновок зробили і заманіфестували.

## II.

Я навів цей епізод не тільки тому, що він сам по собі уявляє певну цікавість, а головним чином за для того, щоб порівняти оте далеке (хоч і таке недавнє!) минуле з нашою сучасністю.

Не знаю, як на кого, але на мене це порівняння наводить дуже сумні думки. Хіба низка нещасть, що впали на нашу голову, дали нам потрібний досвід, навчили нас чому, вишколили нас під поглядом політичної і національної дисципліни? Хіба завтра на широкому громадському українському банкеті не може, *mutatis mutandis*, повторитися те, що було 22 січня 1919 року?

Найталановитіший з сучасних наших публіцистів і фактичний керівник нового політичного гуртка чи навіть партії, пише: «Раду криловського єдиногофронтного осла взяли собі за девізу наші демократи. «Горожанський мир», «згода в сімействі», «єдиний фронт», ці ідеї стали раптом останнім словом політичної мудрости кожного з філістрів,

що вважав себе державним мужем, і ні одна розправа цих державних мужів про причини невдач визвольної боротьби не кінчалася без теоретичного висновку про недостачу національної єдності, яка згубила все» (Д. Донцов. «Єдиний фронт» — альманах «Дніпро» 1924 р. ст. 71).

Проповідь відокремлення від єдиного фронту, яка підпирається тенденційно-розкладовою працею в шерехах «інако-мислящих», дає свої наслідки.

Ще не висхоло чорнило на манускрипті Д. Донцова, як розвалився — і як раз по його рецепту — єдиний національний фронт української репрезентації в польському соймі...

*A tertius gaudet....*

Мушу одверто признатися, що хоч не вважаю себе державним мужем, але належу як раз до тих «філістрів», що визнають єдність в боротьбі кончежною умовою її успіху.

Одначе не хочу кривити душою і зазначати, що я вірю в існування зараз якихсь засобів, щоб скувати отой єдиний український національно-політичний фронт. На мій погляд, він у сучасних умовах п с и х о л о г и ч н о неможливий, як би красьсмовно ми його не доводили. Неможливий та й край. Не підуть в однім фронті Гьушевський, Винниченко, Донцов, Липинський, Петрушевич і Петлюра, скільки б ми про це не писали і не говорили.

Але з цього не випливає, що зачіплені гитання треба на якийсь час зовсім закинути. Зараз є і мусить бути єдність іншого характеру — єдність обопільної толеранції, єдність поваги до кожного щирого і чесного націоналіста, якому світить ідеал незалежної соборної України, та до його змагань на користь рідного народу.

Така повага конче потрібна. Така єдність безумовно можлива.

Недавно я мав приємність почути, в цілком приватній, я б навіть сказав у інтимно-довірочній розмові, з молодим і талановитим українським соціалістом цілковиту згоду з цією думкою. А це вже знаменний покажчик. Коли молодий і активний політичний діяч, що стоїть під прапором певної партії, викреслює з своїх методів і настроїв ненависть і ворожість до свого сусіда, що належать до іншої партії, — то це вже є великим плюсом. У всіх у нас одна і та сама національна мета, один і той самий Рим, але кожний йде до його іншим шляхом. Один шлях коротчий, але трудний і тернистий — від потребує особливого запалу і героїзму, яких не має у більшості; другий — довгий і легший, присутний як раз для неї; цей бачить один бік вічного міста і прямує до його в тій певності, що знає справжню істину, а другий підходить з другого боку і «істина» у його інша.

Але... всі дороги ведуть до Риму, і той Рим мусить бути нашим. Не треба тільки один одному перебивати шлях, заводити по дорозі гризню та сварку, пам'ятаючи мудру казку лесингового Натана про три «настоящих» герстні.



### III.

Такою мені уявляється сучасна, психологічно припустима і практично здійснена єдність наших національних змагань.

На жаль, поки-що лише пасивна — оскільки справа торкається суто політичної праці.

Зазначаю і підкреслюю цю останню умову, бо вважаю, що поза політичною акцією залишається широке поле для цілковитого єднання всіх національних чинників, не рахуючи хіба самих скрайніх і фанатичних.

Це поле національної культури, на якому цілком вільно і природно можуть зійтися для приязної спільної акції люде найрізноманітніших соціально-політичних світоглядів, програм і трактичних методів, можуть зійтись всі гадані вище проводирі української суспільно-політичної думки — від «радянця» Грушевського до монархиста Липинського та їх прихильників і прибічників. Наука і мистецтво, школа і книжка — це ж необмежений простір для дружньої праці, яких хочете, кадрів інтелігенції.

До цього треба додати, що жадна політика нічого не варта, коли під нею немає широкого культурного ґрунту, і що культурна праця під цим поглядом не менш важлива ніж політична. Можна сказати й більше: поважна культурна акція в останньому підрахункові є працею політичною. От вам наочний і дуже яскравий приклад. Недавно вийшов «Український Стилістичний Словник» проф. І. Огієнка. Здавалось би, яка в словникові може бути політика? Шановний професор лишень хотів би навчити всіх нас правильно говорити й писати по українськи. І він це робить з великою пильністю, з великою науковсю ретельністю і мистецтвом.

Але він не тільки досвідчений учений, не тільки філолог, що захоплюється законами і формами мови. Він бачить її звязок зі всім життям народним, і передо мною лежить зараз примірник отого стилістичного словника з таким знаменним написом:

«Утворювати дві літературних мови для недержавного народу — це смертельний гріх супроти Народу Українського.

«Думка про Соборну Україну безпідставна, поки українці будуть мати дві літературних мови.

«Рідна мова — чи жива чи літературна — це найміцніша основа самостійного життя кожного народу».

Таким чином, чисто наукова праця, зроблена ніби то «вузьким фаховцем», набірає по суті великого національно-політичного значіння, не викликаючи при цьому жадних партійних суперечок.

І прикладів таких можна б навести скільки завгодно, але стаття моя і без того надто розрослася і я мушу поставити крапку.

До теми цієї я сподіваюсь вернутися в недовгому часі, бо вона має де-які дуже цікаві і поважні моменти, які необхідно освітлити особіно докладніше, а тепер зазначу ще раз:

Всі дороги провадять до Риму, і хай кожний йде до його тим шляхом, який найбільше відповідає його переконанням та здібностям.



Дружно і приязно єднаймося всі на культурному полі, на культурній праці для рідного народу і — хтс знає — може ця праця на політично-невтральнім ґрунті швидче, ніж інші засоби, наблизить нас до того єдиного і широкого національного фронту, про який ми досі лише мріяли.

Ол. Саліковський.

## ОЛЕКСАНДЕР САЛІКОВСЬКИЙ \*).

(Автобіографія.)

Я народився в м. березні 1866 року у селі Старім-Потці, Винницького повіту на Поділлі в старосвітській попівській родині і виріс в оточенні суто українському. 7-літнім хлопцем мене відвезли у Винницю в 2-х класову міську школу, а через рік — у Шаргород в «духовне училище» (бурсу). Скінчив я бурсу 2-м учнем і так саме 2-им учнем попав, після особливих іспитів, до Кам'янець-Подільської духовної семінарії, куди з'їхалися конкуренти з чотирьох бурс — Кам'янецької, Шаргородської, Тульчинської та Приворотської. У Подільській духовній семінарії здавна жили традиції революційні: з неї вийшов відомий революціонер Ковальський, що в 70-их роках минулого сторіччя був розстріляний в Одесі; з неї в 1879 р. пішли на каторгу Іван Турович, Никон Волянський та Денис Станевич. Один з членів цієї революційної групи Григ. Венгржезовський посіяв у мені ще до вступу у семінарію перші зерна української свідомості, давши можливість прочитати комплекти «Основи». Але мені було тоді 13 років, і вплив «Основи» не міг бути особливо глибоким. Мене більше захоплював тоді російський революційний соціалізм, який дав стільки героїв та мав на меті негайне встановлення соціальної правди. В мої часи в семінарії заснувався численний революційний гурток, що через кілька років дав своїх представників і в Шліссельбург і в Сибір. Наймолодші у цій останній організації, до яких належав і я, дістали при «ліквідації» гуртка на кілька місяців в'язниці, «по височайшому повеленню» та по кілька років поліцейного догляду на призначеному місці перебування, але найтяжчою для нас карсю було позбавлення нас можливості попасти в університет. Лише контрабандою міг я через де-який час слухати лекції в вищій школі. Проте мушу зазначити, що цілі роки, які довелося мені пробути на селі без права виїзду навіть на кілька верстов, цілі роки в товаристві самих книжок лише, не пройшли для мене безслідно. Силу книжок прочитав і простудіював я тоді по природознавству, соціології та філософії і багато взагалі працював над собою, встановлюючи світогляд на ціле життя. Особливий вплив зробила на мене філософично-соціальна система Гер. Спенсера, у корні підірвавши той «утопізм», яким я жив до тої пори. Зазначу до речі, що в сусідстві зі мною мешкав тоді мій родич і шкільний товариш, також вихованець

\*) Цю автобіографію, написану незадовго до смерті, прислала нам близька до покійного людина торік. Тоді ж вона з'явилася в «Ділі». Нехай в роковини смерті нагадає вона читальникові про це життя таке діяльне.



Подільської семінарії, Михайло Коцюбинський, який часто приходив до мене та приносив мені книжки із своєї досить гарної бібліотеки.

З великим утрудненням мені пощастило врешті одержати посаду сільського вчителя, і я віддався педагогічній праці. Між иншим я влаштував при школі бібліотеку та систематично слідкував за відношенням читачів до окремих книжок і взагалі за впливами на них моєї книгозбірні. Де-які спостереження мої в цій галузі опубліковані на підставі моїх дописів в книжці А. С. Пругавина «Запросы народа и обязанности интеллигенции въ области умственного развития и просвѣщенія». Тоді ж саме, початок 1885 р., розпочалася і моя літературна праця: я надрукував кілька статей, головним чином в питаннях громадсько-освітніх у відомому народницькому тижневику «Недѣля», що виходив у Петербурзі під редактуванням П. А. Гайдебурова («Новыя школы», «Къ церковно-школьнымъ итогамъ», «Репримандъ неожиданный» та инші). До цього періоду відноситься моє листування з Гл. Успенським і перша моя велика літературна праця (4 друк. аркуші), видана в Слб.

Як тільки жандарми довідалися про моє вчителювання, — я негайно був звільнений і мусів у 1889 році переїхати до Кам'яця-Подільського, де заробляв на хліб насущний приватними лекціями та працею «по вільному найму», в різних місцевих установах. Одночасно я працював літературно і надрукував кілька статей в місячнику «Русское Богатство» та тижневику «Школьное Обсѣрѣніе». Тоді ж вийшла моя брошура (біля 30 сторінок) «Современныя теченія общественной жизни», де я відстоював доктрину народництва (продовження «Нѣск. итоговъ»).

Один з губернаторів (Наришкін) дізнався про моє важке становище, зацікавився моєю працею і на свою власну відповідальність перед департаментом поліції призначив мене чиновником для особливих доручень, хоч я був ще тоді під «негласнымъ надзоромъ». Працював я спочатку при губерніяльній правлінні, де служило біля 100 урядовців — переважно дрібних та злидених. Це була малокультурна, затуркана маса, якою ніхто не цікавився. Важко було перебувати в такomu середкові, і я зробив посильну спробу внести промінь світла в це темне царство, організувавши для урядовців бібліотеку. Довелося робити це без жадної урядової допомоги лише з пожертв книжками та грошима, які я зібрав, де тільки міг, та з платні за читання, яка була встановлена в кількості 10 коп. місячно. Справа пішла дуже добре. Через рік книгозбірня, якою я й завідував, як бібліотекар, значно поширилась, набрала популярности, і мої читачі в дуже сердечній формі висловили мені свою подяку (піднесли «адрес», старанно виписавши його «рондом» на казальку бристольського паперу).

За яких 5-6 років я дослужився до посади радника губерніяльного правління, але дуже не подобалася моя особа місцевому жандармському полковникові Дубельтові та де-кому з губерніяльного Олімпу, і по їх доносах про мою «революційність» міністр Плеве запропонував мені через губернатора Ейлера негайно залишити службу. Це було в квітні 1904 року. Я покинув Кам'янець і переїхав до Києва, де вступив до складу редакції щоденної газети «Кіевскіе отклики», тільки що засно-





Олександр Саліковський

ваної тоді гуртком кваліфікованої київської інтелігенції з професором І. В. Лучицьким на чолі. Редагував газету М. П. Василенко, що й тепер перебуває в Києві, та талановитий адвокат М. Б. Ратнер (С. Р. співробітник «Русск. Богатства»). Одночасно зі мною в «Кіев. Откликах» працювали: Сергій Єфремов, Б. Грінченко і І. Стешенко. Як особливо цікаві епізоди пам'ятаю, що 17 жовтня 1905 року в день оголошення маніфесту про конституцію, С. Єфремов написав у кр а ї н с ь к о ю м о в о ю статтю «Чи буде суд?». Це була перша стаття українською мовою в тодішній пресі. Тоді-ж таки в «Кіев. Откл.» була надрукована стаття молодого редактора місцевої польської газети «Глос Кійовскі» п. Артура Слівінського (потім прем'єра-міністра Річпосполітої Польської) про незалежність Польщі. Через деякий час я став помішником редактора Василенка (Ратнер переїхав до Петербургу), а потім і редактором (Василенка посадили у в'язницю — і до редагування він вже не вернувся). В цей час «Кієвскіє Отклики», змінивши з «незалежних обставин» кілька наголовків, називались «Кієвскія Вѣсти». З відомих українців постійним «статейщиком» «Вістей» в українських питаннях був С. О. Єфремов, а Микита Шаповал — одним з коректорів. Редагував я цю газету до 1910; висидів за неї



(власне за «Кієвські Отклики») два місяці в Лукіянівці, а коли адміністрація добела газету своїми переслідуваннями та штрафами до агонії, — переїхав у Москву. Тут я працював в «Русских Ведомостях», «Русск. Мысли», писав в обох виданнях переважно по українських питаннях, досилав «листи з Москви» до Київської «Ради». При діяльній підтримці українського громадянства заснований був тут присвячений українським справам місячник російською мовою «Украинская Жизнь», який редагував С. В. Петлюра і я. На жаль досі ніхто з істориків українського літературного і суспільного руху не присвятив уваги цьому часописові, — тим часом, він відіграв свою роль в ході української справи. Одна з моїх статей, уміщених в «Укр. Живни», була перекладена на чеську мову в 1920 р.

В 1913 році мене запросили до Ростова над Доном, де треба було рятувати від загибелі велику що-денну стару газету «Приазовскій Край». Я прийняв цю пропозицію, бо не уявляю собі більш захоплюючої справи, як справа добре поставленого щоденного політичного органу. З «Приазовскаго Края» мені за три роки пощастило зробити поважну й впливову газету, яка на перше місце ставила поруч загально демократичних постулатів, захист інтересів «національних меншостей» Південного Сходу Росії, а саме: українців, вірменів та грузин. Під час сотих роковин смерті Т. Шевченка «Приазовскій Край» широко демонстрував українську ідею, видавши найбагатіше зі всіх тодішніх часописів, ювілейне число з статтями видатних наших письменників та безліччю ілюстрацій, (цей факт був зазначений київською українською пресою). У початку війни, коли в Ростові осіла численна колонія галицьких москвофілів з п. Дудикевичем і його друзями на чолі. «Приазовскій Край» вивів на світ зловживання цих панів, що одержували від російського уряду величезні кошти на утримання своєї служнячої отари і страшенно її експлуатували. У свій час, ця москвофільська панاما наробила багато гомону і дала привід В. Короленкові виступити на сторінках «Русскаго Богатства» з яскравою статтею проти галицьких москвофілів, та їх російських покровителів. Стаття Короленка була складена на підставі матеріалів «Приазовскаго Края».

Характер, якого набрав «Приазовскій Край» в зазначений час, викликав великі симпатії і до газети і до мене особисто з боку «инородців» і одна з вірменських газет навіть вмістила мою біографію та портрета, але не завжди до вподоби припадало моє редагування де-кому з видавців, («Приазов. Край» видавала акційна компанія), і вони почали втручатися в справу, чим примусили мене в літку 1916 року покинути Ростов і вдруге переїхати до Москви. Тут я знову став на чолі редакції «Украинской Жизни». Тоді С. В. Петлюра був на фронті (служив у Земському Союзі), близьку-ж участь в журналі приймали В. Виниченко що нелегально перебував у Москві (його дружина Р. Я. Лившиц служила лікарем в одному з московських шпиталів Червоного Хреста) і Михайло Грушевський, що був тут на засланні. Одночасно з редагуванням «Украинской Жизни» я працював в «Русск. Ведомостях» і служив у Головній Управі Союзу Городів, а перед самою революцією увійшов у склад редакції нової газети «Власть Народа», як помічник редактора



і завідувачий крайовим відділом, та прийняв на себе обов'язки одного з редакторів національного відділу видавництва «Задруга». Одночасно я приймав близьку участь у виданні українського тижневика «Промінь», на чолі якого стояв В. Винниченко.

У «Власти Народу» я між іншим умістив низку статей в оборону та роз'яснення українського національного руху, діяльності Центральної Ради і т. д. Усе це зустрічало тоді вороже відношення з боку російської преси, особливо-ж з боку найбільш розповсюдженої газети «Русское Слово» з якою доводилося боротися. Як редактор національного відділу «Задруги» я проредагував і написав сам кілька брошур по найбільш пекучим питанням самозначення «малих народів», що складала Росію. Незалежно від цього я виступив з кількома публічними лекціями на такі-ж теми на вищих жіночих курсах, в комерційнім інституті, в сільсько-господарчому інституті і в університеті Шанявського. Тоді-ж представники 13-ти українських товариств і інституцій в Москві обрали мене Головою Української Ради, що об'єднувала їх всі і провадила суспільно-політичну акцію, допомагаючи праці Центральної Ради.

В кінці серпня 1917 року Голова Генерального Секретаріату і Генеральний Секретар Внутрішніх Справ В. Винниченко виставив у Громадському Комітеті Київщині мою кандидатуру на посаду Київського Губерніяльного Комісара, і я був одностайно обраний. У початку жовтня переїхав я до Києва, де в скорому часі увійшов у склад Центрального Комітету партії С.-Ф. і був делегований в Центральну Раду, як член-заступник.

Під час першої большевицької навали, коли Київ був буквально залитий кров'ю, я переїхав до Москви, де під власним прізвиськом надрукував у кількох «буржуазних» газетах, що не були ще знищені большевиками, (в тому числі і тижнева газета «Українське Слово») низку статей в захист української самостійності і Центральної Ради. Це пам'ятаю, дуже дивувало небіжчика М. Ів. Туган-Барановського, що теж тоді перебував у Москві, як би мені мої статті не наробили лиха. Але в Москві комуністи були значно покійніші, ніж на Україні, і все обійшлося гаразд.

Коли прийшли німці, — я повернувся до Києва. При гетьманським перевороті російські офіцери явилися мене арештувати з наказу Гетьманського Коменданта, але я це передбачав і вдома не ночував. Потім я виступив з протестом проти наказу про мій арешт в листі до прем'єра Лизогуба (листа надрукували «Нова Рада» і «Кіевская Мысль»). Звільнений з посади губерніяльного Комісара я в травні 1918 р. на всеукраїнським земським з'їзді був обраний Членом Головної Управи Всеукраїнського Земського Союзу. В скорому часі гетьманці таки арештували мене і посадили в Лукіянку, але на другий-же день, з наказу Міністра Внутрішніх Справ Ігоря Кістяківського (бувший пайщик «Української Житни») мене було звільнено. Під час гетьманщини я, з пропозиції Міністерства Освіти, читав у Києві цикл лекцій «Нова Україна», для учителів середніх, вищих початкових і нижчих шкіл і



потім повторив той цикл на курсах народніх учителів у Білій-Церкві (Ці лекції потім вийшли окремою книжкою видання «Криниці»).

Перед приходом у Київ Директорії я організував велику щоденну газету «Трибуну», яка проіснувала до нової большевицької навали в лютому в 1919 році. З березня до вересня цього року довелося мені укриватися на селі, бо Київська Че-ка призначила мене до «ліквідації» й пильно розшукувала. В жовтні разом з Л. Чикаленком виїздив я на Донщину й Кубанщину з доручення громадянства для переговорів з опозиційними елементами тамошнього суспільства в справі порятунку від Деникинщини. Вернувшись до Києва напередодні евакуації його добровольцями, вступив на службу у «Дніпросоюз» Секретарем Союзу, а разом з тим розпочав був видання тижневика «Промінь» при участі небіжчика П. Я. Стебницького й ин., але встиг випустити лише одне число. За який час перед цим співробітники «Літературно-Наукового Вістника», залишеного попереднім редактором, одногослосно вибрали мене на загальних зборах головним редактором журналу. Обов'язки редактора «Літературно-Наукового Вістника» я виконував одночасно з редакторською роботою в видавництві «Дзвін», де з моєї пропозиції розпочалася праця по виданню великої енциклопедії для дітей і історії новітньої української літератури в життєписах (біографіях і автобіографіях письменників). Матеріяли для цих видань, почасти зовсім оброблені (де-кільки біографій, напр., були написані П. Стебницьким, С. Єфремовим і т. и.), поступали до нашої колегії досить успішно та не пощастило мені двести до кінця цю справу через політичні та військові події. У травні 1920 року Київ захопили польсько-українське військо, після чого я увійшов з пропозиції Громадського Комітету, в кабінет В. К. Прокоповича Міністром Внутрішніх Справ і був заступником Прем'єра.

Через 10 місяців я вийшов із складу Правительства і на бажання сеньйорен-конвенту Ради Республіки та прозьбу Голови Уряду В. Прокоповича, організував у Варшаві щоденну безпартійно-демократичну газету «Українська Трибуна», яку й редагував до припинення її польською владою в березні 1922 року. Потім редагував тижневик «Українська Справа» і місячник «Трибуна України». З моменту засновання Українського Центрального Комітету вхожу в його склад. У 1923 році кілька місяців виконував обов'язки Голови Комітету і стояв на чолі вищих курсів українознавства, що були організовані Українським Центральним Комітетом у Варшаві. На курсах прочитав цикл лекцій на тему «З історії українського суспільного руху» (кінець 18-го століття і 19-й вік). Читав також кілька разів окремі цикли лекцій по українознавству та про сучасний мент в Калішським і Щепіорнським таборях і в Українській Станиці. Тоді-ж, в 1923 році перевів організацію 1-го з'їзду української еміграції в Польщі і видав докладне справоздання про його працю. З того часу виконую, по обранню з'їздом, обов'язки керівника культурно-освітньої секції Українського Центрального Комітету, приймаю участь в редагуванні «Вістей У.Ц.К.», виступаю з прилюдними рефератами на теми біжучого українського життя і т. и.

За час перебування на еміграції співробітничав у різних емігра-



ційних виданнях («Український Сурмач», львівський альманах «Дніпро» і инш.), а також у журналах: «Письмо з Просвіти», «Наш Світ», «Молода Україна», «Учитель», «Тризуб», і в газетах «Діло» (Львів) «Український Голос» (Перемишль), «Наше Життя» (Холм) та инше. Виготовував до видання «Енциклопедію для дітей та для самоосвіти», і кінчаю «Нарис історії української революції (біля 150 друкованих аркушів).

**О. Саліковський.**

## **ПЕЛЮСТКИ МИНУЛОГО.**

*(Світлій пам'яті Ол. Саліковського.)*

Серпень 1918-го року.

В редакції «Трибуни» велике оживлення.

В очікуванню її редактора, співробітники обмінюються думками з приводу майбутньої праці, оповідають пригоди зі свого журналістичного минулого, діляться новинками столичного дня.

Приїхавши лише напередодні до Київа, я з цілком зрозумілою цікавістю прислухався до живих розмов та приглядався до своїх нових колег, що з більшістю з них лише сьогодні познайомився.

Коло 10-ої години надійшов журналіст Л. Ще кілька тижнів перед тим ми з ним вкупі працювали в Одесі.

До Київа він приїхав на тиждень раніше він мене. Крім того він працював тут кілька років і був у Київі своєю людиною.

Цілком зрозуміло, що я засипав його низкою питань.

— Коли виходить перше число «Трибуни»?

— Тижнів через три. Сьогодні будуть точно розподілені ролі по відділах. Крім того будуть відряжені співробітники на провінцію для організації інформації на місцях. По планові Олександра Хомича (Саліковського) «Трибуна» мусить мати в кожному повітовому місці власного дописувача. Для прийому телеграм, в помешканню редакції встановлено апарат системи Морзе. Бачили?

— Ні...

— Ходімо, подивитись.

Ми пішли в апаратну кімнату.

Тим часом надійшов Олександр Хомич і всіх нас закликали до його кабінету.

Представив мене йому все той-же словоохотливий журналіст Л.

Привітно всміхаючися та стискаючи мою руку, Олександр Хомич промовив: «Дуже радий, що Ви приїхали і так вчасно. Прошу сідати. Зараз поговоримо».

Не пройшло й години, як ролі було розподілено і кожний дістав вичерпуючі інструкції, а ті, що мали їхати на місця, ще й цілу низку адрес.

Ні великих суперечок, ні гарячих дебатів не було.

Тим часом при обговоренню кожного питання, Олександр Хомич вкладав у нього стільки душі, темпераменту, лагідности, скільки може

дати лише людина, що безмежно любить живу газетну справу і не тільки любить, але й знає її як правдивий мистець...

Згодом я мав велику приємність переконатися в цьому на ділі...

\* \* \*

Мені було доручено об'їхати Полтавщину та Харківщину.

Виконати це доручення було дуже легко, бо на Полтавщині я почав свою журналістичну кар'єру, а до Харкова мав кілька листів від Олександра Хомича.

Ще до мого повороту в Київ, до редакції уже почали надходити дописи.

Повернувся я в двадцятих числах вересня.

Зустріч моя з Олександром Хомичем носила найсердечніший характер...

Може це були інтуїтивні почування, а може, і навіть, певніше, пояснювалася це вдачею Олександра Хомича, який своєю лагідністю, лицарською прямою та підкупаючою щирістю вмів викликати до себе не лише глибоку повагу, але й велику приязнь.

Тут довідався я, що вихід «Трибуни» вирішено трохи відтягнути.

\* \* \*

Надійшли неспокійні листопадові дні.

Україна в полум'ї повстань, а в Києві стан облоги, арешти облави і кривавий шабаш російської доброволії.

В редакції «Трибуни» пусто. З'являтися на вулиці, особливо чоловікам, небезпечно. Тим часом не було такого дня, щоби по-одиноці не з'являлись «трибунці» на Хрещатик до помешкання редакції.

Тут жваво обговорювали всі новини та ділилися різними легендами, що кружляли тоді по Києву.

\*\*\*

Російська преса («Кієвлянин», «Кієвская Мысль», та ин.) кожного дня галасували про великі перемоги над повстанцями і на всі лади афишували допомогу з боку Антанти: то антантське військо вантажилося в Царгороді, то воно прибувало до Одеси, то вирушало з Одеси, то розбивало повстанців під Жмеринкою...

Симптоматично, що чим ближче були французькі сенегальці, чим голоснішими були перемоги на фронті, тим більше нервовости було в гарнізоні Києва, тим безлюдніше виглядали вулиці української столиці.

Над вечір першого грудня забігає до мене журналіст Л. Майже не закриваючи дверей, він кидає:

— Завтра рівно на 9-ту годину ранку приходьте до помешкання редакції.

— А в чім справа?...

— Не знаю. Скликає Олександр Хомич. Довідаємося завтра. Зараз їду далі. Кого побачите — перекажіть.

— Добре.



— До-побачення! І Л. хутко затупотів по сходах.  
На дворі зривався сніг... За містом гуркотали гармати...  
В голові роїлися тисячі думок. Ніч минула в нервовому напруженню.

\* \*

Не всіх пощастило повідомити та й не всі співробітники «Трибуни» мешкали в Києві. Де-хто переховувався на околицях, а де-хто й по за межами міста.

Прийшло нас шестеро.

Без чверти дев'ять жвавсю нервовсю ходсю з'явився серед нас і Олександр Хомич.

— Скликав я Вас, щоби порадитися в який спосіб нам перебраться до війська Директорії. Повстанці зголошуються тисячами. Поруч з тим пущено сотню провокацій. Не бракує й живих провокаторів.

Для боротьби з ними потрібно там мати добре поставлену газету. Мусимо пробратися туди за всяку ціну.

Думка Олександра Хомича всім припала до серця.

Вирішили, що найлегше пробратися через добровольчі військові кордони разом з військово-полоненими австрійцями. Збірна станиця тих, що мали документи на відправку до-дому, була в напівзруйнованих бараках Кадетського гаю за Київським політехнічним інститутом.

Довго прийшлося змагатися за те, аби в цю небезпечну мандрівку не вирушив Олександр Хомич.

Врешті вирішили замовити кліше наголовка газети «Столичний Голос» й переправитися до Директорії з готовим кліше.

Провід редакції було доручено мені.

\* \*

Через кілька днів «Трибуна» і «Столичний Голос» уже продавалися на вулицях вільного республіканського Києва.

Редагував їх Олександр Хомич Саліковський.

Багато своєї любови, енергії, темпераменту і сили віддав Олександр Хомич цій роботі.

Це була не праця, а якесь ентузіастичне горіння.

На жаль продовжувалося воно не довго.

В лютому місяці 1919 -го року в Києві уже сиділи червоні.

Тут мушу пригадати одну характерну дрібницю.

Олександр Хомич залишив кабінет редактора лише тоді, коли до друкарні з'явилася червона варга, припинила набір чергових чисел «Трибуни» та «Столичного Голосу» і заявила, що друкарня конфіскується для потреб Українських Соціалістів-Революціонерів (боротьбистів).

\* \*

Весною 1919 року Київ захоплюють денікинці.

Після збройної сутички Українська Армія, яка своїми передовими колонами увійшла в столицю було, примушеною була відходити, відбиваючися від добровольців, і від большевиків.

Відроджується «Кіевская Мысль», «Кіевлянин», Брейтмановські «Послѣднія Новости», зачаділи «Вечерні Огни»,...

Почалася справжня повінь російських газет.

З українських виходило лише одне соціал-демократичне «Слово». Олександр Хомич робить все для відновлення «Трибуни», але не має засобів.

Можна забезпечити газету максимум на 2-3 тижні.

«При цих умовах, говорив Олександр Хомич, починати не слід. Цим ми виявимо лише свою слабкість і лише скріпимо росіян... Правда можна підвести газету під примусове закриття, але й від цього великої користи не буде».

Єдиним порятунком могла-би бути допомога з боку Уряду У.Н.Р. Але для цього потрібно відрядити надійного післанця до Кам'янця-Подільського.

\*\*\*

В перших числах вересня я був уже в Кам'янці.

На доказ того, що я посланець з Києва, я мав царського папірового карбованця з автографом Олександра Хомича.

13-го листопаду, напередодні евакуації Кам'янця, з асігновкою на 100000 карбованців, я вирушив назад до Києва.

26-го листопаду асігновка уже була у Олександра Хомича, але реалізувати її вже не було змоги.

З одного боку банки припинили виплату по ордерам з Кам'янця, а з другого в заплілю денікинської армії почалися масові повстання, а сама армія поспішним темпом розкладалася...

Видно було, що денікинці доживають коли не останні дні, то останні тижні...

І дійсно, в короткому часі знову пришли большевики.

\*\*\*

Олександр Хомич працював в однім з українських кооперативів. Його найближчі співробітники розплилися по совітських установах.

Прийшла весна 1920 року.

Київ знову на якийсь час стає українським.

В перші-ж дні після його звільнення починає виходити українська газета «Громадське Слово», на чолі якого стоїть невтомний Олександр Хомич.

Тим часом його запрошують до складу Ради Народніх Міністрів. Олександр Хомич рішучо відмовляється.

Це не була поза, і не, властива Олександрю Хомичу, скромність, ні... Це була правдива безмежна любов до газетної справи. Розстатися з нею у нього не вистарчало сили.

Після довгих намовлень і то під натиском таких аргументів, як «патріотичний обов'язок, національна повинність»—Олександр Хомич нарешті піддався і згодився.

\*\*\*

В травні ми покинули Київ.

Коротка доба героїчної боротьби, а потім табори інтернованих...

Букарешт. 10 листопаду 1926 р.

Дмитро Геродот.



## ДО ДЕВ'ЯТИХ РОКОВИН БОЛЬШЕВИЗМУ.

В столиці їх шум і гук — то компартія торжествує дев'яту річницю своєї влади. Як раз перед цими роковинами, що припадають на 7 листопаду, відбулася п'ятнадцята всесоюзна конференція компартії, і на цій конференції виявилась просто надлюдська «єдність» комуністів: вся опозиція компартії просила помилування у конференції і одержала його з умовою, щонадалі ніяких расколів собі не дозволятиме.

Дев'ять довгих роковин тяжить режим диктатури меншости над бувшою російською імперією. Революція привела большевицьку партію до перемоги. Не так уявляли собі маси революцію, як вона в дійсності відбулася. Контраст сподіваного з дійсністю не виставив у таких віршах:

«Одчиняйте двері — наречена йде...  
Одчинились двері — горобина ніч,  
Одчинились двері — всі шляхи в крові»...

(П. Тичина).

В чім полягає трагедія большевизму, який, пробувши при владі 9 років, тепер сам не знає куди йти? Колись відомий російський емігрант Герцен писав про ідейного батька Ленінового, — про Михайла Бакуніна, — слідує:

«Бакунін не дуже старався зважувати всі обставини, а дивився лише на саму найдальшу ціль і тому уважав другий місяць вагітності за дев'ятий. Він захопився не доказами, а бажанням». (Герцен. «Письма М. А. Бакуніна к А. И. Герцену и Н. Огареву. Женева. 1896 г.»). В політичній жигті така «помилка» називається утопізмом. Большевики тепер мусять відпокутувати свої помилки. Але ще більша біда тим масам, які повірили сліпим поводитирям, повірили фантазіям і тепер мусять власними силами вибиратися з тієї ями, куди вони впали.

Подібно до одного героя роману Достоевського «Біси» революціонера Шигальова, компартія «почала з безмежної свободи, а кінчила безмежною неволею». На початку було все дозволено, здавалось провідникам большевизму, що буржуйського майна вистачить ділити на довгий час. Запанував споживчий комунізм, при якому кожний має право їсти, а про роботу ніхто не питав. Темні нерозвинені маси в значній мірі захопилися цією проповіддю земного раю. Але скоро настало розчарування. Їжі та одежі не всім вистачило. Після днів бенкету прийшли місяці й роки тяжкого похмілля й песту. Ті самі, що на Україні обіцяли щастя й добробут трудящим масам, аби вони тільки довірили політичну владу комуністам, тепер співають іншої. Каганович, секретарь КПБУ на останній конференції партії, яка відбулася в жовтні у Харкові, заявив з приводу «безсмысленных мечта-



ній» незаможного селянства, яке домагається від влади матеріальної допомоги:

«Ми не можемо дати бідності таких обіцянок, яких поки що не в силі здійснити через недостачу засобів. Наше завдання не в тому, щоб дурити бідноту пустими словами...» («Правда» 23.X.1926).

Звичайно, не через те Каганович проти дурисвітства, що це неетично, шкідливо для інтересів тих самих незаможних селян, а зовсім з других причин: вже тим обіцянкам ніхто не вірить. Нема дурних!

На десятому році большевицької диктатури банкрутство їхньої економічної політики стало перед всенародніми очима. Большевицька влада не тільки зайва, вона шкідлива для дальшого поступу і господарського розвитку сходу Європи. Від кожної державної влади вимагається, щоб вона в першу чергу сприяла добробуту підлеглого населення чи то своїм активним втручанням в економічні справи, або ж сприятливою нейтральністю (*laissez faire, laissez passer*). Іншої тактики додержується компартія. Вона постаралася монополізувати найважливі парости народного господарства і цим взяла на себе відповідальність за економіку величезної країни. Зокрема дуже тяжко відбивається на сільському господарстві монополія зовнішньої торгівлі.

Немає сумніву, що при відбудові незалежної України нам доведеться провадити тверду протекційну політику, охоряяти свою національну промисловість від закордонної конкуренції. Але большевики умудрилися свою протекційну систему довести до такої міри, що в СРСР безупинно панує голод на промислові виробы, зокрема на крам, потрібний для сільського господарства... Про це пише Риков у своїх тезах до 15-ої конференції.

Недостача сільсько-господарського реманенту та машин на селі є причиною задержки розвитку сільсько-господарського виробництва. («Правда» 23. X. 26). Звісно машини можна б купити за кордоном, але совітьська влада цього не хоче, щоб не збільшувати «пасивного балансу» зовнішньої торгівлі і таким чином відбувається економічна блокада селянства компартією. На цю блокаду село відповідає контр-блокадою; зовнає хліб аж поки прийдуть товари. Голод на фабричні виробы помічається не тільки на селі, але й у городі:

«Той, хто має більше грошей, купує золото або закордонну валюту, другі збирають промислові товари, особливо мануфактуру, бо обиватель знає добре, що їй все більше й більше не вистачає тиме (С. Антропов. «К проблеме мануфактурного рынка». «Економ. Обозрение». Вересень. 26 р. Москва). До таких наслідків довела партійна диктатура народне господарство.

Починаючи 10-ий рік своєї влади, большевики мусять говорити про «нагромадження капіталів», бо без цього «індустріялізація» не піде вперед. Але для нагромадження капіталів потрібне довірря населення, повинна бути певність, що завтра не почнуть чекісти роздягати «буржуїв та куркулів». Довірря населення комуністична влада не має; «Економ. Обозрение», що виходить у Москві, сумовито порівнює стан вкладів в касах ощадности до большевизму і тепер. Коли за



старого режиму нових вкладів що-року прибувало 110-120 мільйонів карбованців, то за рік 1925 цих вкладів прибуло якихось 20 мільйонів карбованців (це рівно 10 мільйонів довоєнних рублів). (див. «Екон. Обз.» Вересень. 1926 р. ст. 55). І тут же зазначається, що внески свої в державні каси людиність робить на дуже короткий термін. Большевицькі економісти вбачають один вихід для того, щоб росли капітали.

«Бажано відкрити по змозі найширший шлях для розвитку дрібно-приватної промисловости», щоб люде вкладали гроші в продукційні підприємства, а не проїдали їх та не робили запасів мануфактури у себе дома (там же). Бачимо з цього, як у комуністичних головах розвидняється, їм вже ясніше робиться, що план будівництва «комунізму» у відсталій економічно й культурно країні є чистісенська фантазія. Були, правда, і інші часи. Колись, в мент страшного голоду на Україні московські большевики благословляли його, як дар з неба, бо «коли б не голод, то нам довелося б довго і уперто боротися з настирливим спротивом дрібно-буржуазної родини, навіть сім'ї пролетарської». («Путь Просвещения» ч. 1. 1922 р. ст. 241). Але минули ті щасливі часи. І тепер, в 9-ту річницю своєї «перемоги», комуністи цитують слова Леніна, що «ніколи не треба резюмивати справу так, ніби ми повинні нести зразу чисто — і вузько-комуністичні ідеї на село. Доти, доки ми не маємо на селі матеріальної основи для комунізму, доти це буде, можна сказати, загибеллю для комунізму» («Правда» 4 січня 1923 р.).

Селянству компартія дала була «передешку», почавши з весни 1924 р. Але замість «продрозверстки» висипали інші болячки большевицького режиму, які не дають селянському господарству йти наперед. Невдоволене робітництво, яке має в СРСР найнижчі заробітки, зростає невдоволення між городською новою буржуазією, але не менше має право протестувати селянин. Весь так званий «державний капіталізм» — збудований на тій, що, при старих нераціонально-улаштованих машинах, робітник в СРСР витрачає значно більше часу і енергії на виробку товарів, ніж в західній Європі. Товари виходять через це дорожчі, бо ще треба порахувати і вартість того бюрократичного апарату, який керує і годується біля підприємств. А селянинові для його продукції спеціально для хліба, призначена тверда ціна. За свою працю він не може одержати рівнозначности (еквіваленту) від державної промисловости. Мало того, на селян налжені такі податки, що хліборобові не має рації розширювати свого обробітку землі, бо праця піде на «совети». Ось чому помітно в цьому році зменшення посівної площі в СРСР і особливо на Україні. Як у городі, так і на селі большевицька влада гальмує господарський розвиток населення. Зрозуміло чому проти цієї влади обертається не на висть широких мас. Ось як п. Каганович характеризує настрої українського села.

«На селі глитаї (куркуль) збільшує свою активність, зокрема за останній рік, за останнє півріччя. В звязку з поліпшенням практики наших хлібних заготовок та в звязку з жорсткою політикою твердих цін, ми помічаємо, як виявляється велика активність і ворсність до нас з боку глитаїв... Ми помічаємо, як глитаї, у своїй політичній



активності, пробує спертися на середняка. І в зв'язку з класовою (ліпше — партійною. Г Ш.) політикою цін на хліб найбагатші середняки іноді підпадають під вплив глитайства» («Правда». 23 жовтня 1926 р.). Це таке склалося відношення до комуністичної влади в українським селі. А по городах, як свідчить той же Каганович, компартія натикається на ворожість з боку інтелігенції та торгової буржуазії. Економічна політика большевиків дає свої політичні наслідки. Вони випадають не на користь компартії.

Чи є в рядах компартії люде, які розуміють безвихідність положення сучасної влади ССРСР? Є їх багато і особливо між опозицією. Ці люде не вірять у те, що вдасться своїми силами «в повітовому масштабі» збудувати комунізм. Вони констатують, що «нитка економічного розвитку горішніх шарів нашого села іде по шляху створення верстви капіталістичного фармерства (заможних хуторян-власників); цю перервану революцією нитку історія знову взяла і далі снує її» («Правда» 31 жовтня 1926 р.). Єдина надія опозиції на «всесвітню революцію», яка прийде і піддержить владу компартії. Коли ж ні, то компартія муситиме «тупцятись» на однім місці, викручуватись, робити уступки дрібній буржуазії, а потім капітулювати під її настиском» (там же).

Так пророкує опозиція, і, можна сказати, що це пророцтво дуже близьке до здійснення.

Можемо зазначити особливо, що саме ті люде, які цілому світу вміли забивати баки, доказуючи, що в ССРСР дійсно розвиток іде до соціалізму, тепер по 9-ох роках досвіду переконалися в іншому. Риба загниває з голови. Такі голови, як Троцький, Зінов'єв, Каменев не мало значили в совітській державі, — тепер вони не вірять у те діло, яке починали разом з Леніним. Вони переконалися, що «вагітність всього лише двохмісяшна»...

Що представляє собою большевизм в культурно-історичній перспективі? Коли взяти Леніна з його ідеями в європейському чи американському масштабі, то зразу кидається в очі бідність ідеяного змісту большевизма. Все, що проповідував Ленін в Росії, як вимогу чистого комунізму, здебільшого здійснено в буржуазній Європі та Америці. Ленін проповідував загальну грамотність — в Європі в багатьох державах ця грамотність вже є. Він агітував за електрофікацію, за трактори, за індустріалізацію, за інтенсивність праці, за економію — все це організовано в буржуазних країнах краще. І тому всі заходи Леніна силоміць, негайним порядком, завести в ССРСР найвищі досягнення європейського технічного прогресу нагадують відому казку сатирика про оружну пропаганду в городі Глупові гірчиці і лаврового листу.

Основна ідея ленінізму — це утилітаризм, доведений до найнижчого простацького ступня. Большевики з давніх часів люблять повторювати фразу, що «добро революції є найвищий закон» (*salus revolutionis suprema lex*). Виходячи з цього абсолютного твердження, Ленін мусів допустити прийняти й проповідувати «Чеку» з усією її гидотою, і всі насильства, звірства, оскільки це все робилося во ім'я добра революції. Нам, сучасникам революції, тяжко оцінити весь загубний



вплив цього «планетарного» утилітаризму, яким напихають голови молодого покоління в совітській школі. Але вже є певні ознаки, що це зло нашло собі значний ґрунт і поширення між молоддю. Ленін, ставлячи свій революційний утилітаризм, як норму поведінки для людини, мав у голові, хоч фантастичну, але ідею спасення всього людства повстанням проти буржуазії. На мавзолеї Леніна, як на нагробку одного монахського князя, можна написати з повним правом, що він «хотів добра своїм підданним» (*il a voulu le bien de ses sujets*). Але ученики Леніна повернули його утилітаризм в інший бік. Мовляв, світова революція, далеко, — невідомо, що з того вийде, а жити й харчуватись якось треба. А тому: «ой хто п'є — тому наливайте». Живи, поки живеться. Революційний утилітаризм, який підпорядковував своїм цілям і мистецтво, і літературу, і освіту (проповідували ж большевики «літературну «Чека»), тепер перетворився в утилітаризм обивателя, про який так влучно написано було в одному листі до «Тризуба»: «денежки подавай — це ми пснімаємо». Для освітлювання цього ідейного падіння большевизму можна навести свідчення німецького міністра Вальтера Ратенау, убитого в 1922 році. В своїй брошюрі «Демократичний розвиток» Ратенау оповідає про своє побачення з одним видатним російським комуністом. На закид Ратенау, що большевицька влада перероджується в олігархію, яка йому нагадає колишнє правління дожів у Венеції, большевик, посміхаючись, відповів: «Ну й добре, нехай так, але я в тому не бачу нічого поганого».

В еволюції большевицької влади ми помічаємо певний опортунізм, компромісовість, здачу своїх попередніх позицій. Це правда, ще панує еволюційна фраза, та вона нікого не вводить вже в блуд. Владу свою большевики тримають в руках, бо зріклися своєї ідеї про негайний комунізм. І розуміється большевики допустили б ширший розвиток приватної торгівлі, промисловости, сільського господарства, коли б не були певні, що з того розвитку виросте загибель для їхньої влади. Ось чому вони так міцно держаться за «командні висоти» великої промисловости, хоч вона приносить державі лише втрати. Наслідком цієї державної монополії почався застій в цілому народньому господарстві. Про це писав голова радянського правительства Риков минулого місяця: «Народне господарство входить в таку добу, коли темп його розвитку дуже задержується, як рівняти з минулим роками». («Правда» 23. X. 1926 р).

Чи вдасться большевицькій владі надалі успішно балансувати між ворожими їй силами? Маємо великий сумнів. Насамперед проти большевиків іде економічний розвиток. Той самий Риков зазначив недавно, що «передумовою дальшого розвитку промисловости є збільшення основного капіталу» (там же). Де ж такі капітали взяти? З закордону капітал не йде і не може піти, не з політичних або «моральних» мотивів, а через те, що це непевне діло. Був і проєкт у комуністичної опозиції здобути гроші один чи навіть два мільярди з села продавати дорожче фабричні товари на 30 проц. І цей план показався утопічним. Отже лишається «ждати у моря погоди» може якимсь чудом «прийде всесвітня революція». Надія явно фантастична. Тільки на



політичній неорганізованості своїх противників держиться диктатура компартії. Большевики це знають і тому-то вони так тісно централізують свою організацію політично, тому то вони так стягають всі нитки економічного життя до Москви. Допускаючи українізацію та інші «ації», вони заздро і вороже дивляться на кожний крок провінцій, не дають їм економічно вбитись в колодочки і все, що цінне, женуть в Москву, в Москву. Вони знають, що поразка большевицької влади в одній із національних республік була б страшною погрозою для існування диктатури в цілому. Адже ж приклад буває дуже заразливий.

Де-які українці, перебуваючи на еміграції, втрачають політичну перспективу, сцінюючи українізацію, як якийсь «новий курс», котрий віщує, мовляв, що «скоро світ буде», що самі «комуністи України» схаменились і виявляють неслуханність до Москви, фрондують проти неї. З цього виводить де-хто теорію, що хоч Петровський і Чубарь — звичайні московські агенти і льокаї, але, мовляв, «вони з тих льокаїв, що хотять самі запааніти і тому боряться» з Москвою за права України, за розширення автономії і т. д.

Звичайно, все це цілковита фантазія. Ось послухаймо, що говорить сам Чубарь у Москві: «Ми большевики марксисты розуміється обертенці централізованої держави, централізованого управління». («Правда» 30 жовтня 1925 р.) Як бачимо — мова чисто льокайська. Ні, Чубарь в сепаратизмі не винен і надії на нього безпідставні. В писанні написано: «не надійтеся на князі». А ми додамо: «не надійтеся і на льокаїв», бо їм одна ціна. Найголовніша для нас наука, яка виходить із 9-тилітнього експерименту така: треба творити політичну силу нації в політичних партіях. Сила большевиків в їхній організованості. Вони 9 років продержалися і ще й тепер панують, часто в супереч з волею і економічними потребами величезної більшости населення. Австрійський політик Отто Бауер підкреслював не раз, що большевики, як влада меншости, упадуть, як тільки селянство стане досить культурне і політично розвите, щоб увяти владу в свої руки. Отже в основі протибольшевицького руху стоїть селянство. В звязку з цим виникало кілька проектів, що до політичної організації селянських мас. Створення реальної селянської політичної партії на Україні — велике і серйозне завдання, якого ми в цій статті обговорювати не будемо. Сподіваємося вернутися до цієї справи в найближчих числах «Тризуба».

Г. Ш.

## З МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ.

### Справи мексиканські.

Модернізм і середньовіччя ведуть зараз жорстоку боротьбу у Мексиці. На життя і смерть пересварились там і встали одна проти одної — католицька церква і центральна федеральна влада республіки. Цікаво та уважно освітлював освідомлений співробітник «Journal de Genève» цей конфлікт, що про нього до Європи доходить лише неясний і не завжди



зрозумілий відгомін у формі тих чи інших звичайно пристрастних телеграм.

З першого серпня, — читаємо в статті женеvської газети, — у Мексиці припинились усі одправи католицького культу. Народ у п'ятнадцять мільонів душ, що його можна вважати одним із самих релігійних, — чи принаймні забобонних, — на земній кулі, позбавлений зараз причастя. Інтердикт, проголошений над цією країною католицьким духовенством за згодою св. Перстола, нагадує нам великі інтердикти за часи середніх віків. Здається, що з 1606 року, коли папа Павло V виголосив інтердикт над Венецією та її колоніями, католицька церква ці рази не вживала колективної кари такої великої ваги.

Мексика — чудова країна, що її Бог одарував чудовим підсонням та багатими природними ресурсами. Для розвитку її добробуту досить було б, коли б населення мало трохи активності та сталий уряд. На жаль мексиканці досі не мали можливості користатися справжньою незалежністю. Триста літ країна їх належала Іспанії, а звільнившись, підлягала тяжкому впливові чужого капіталу.

Це нещасна доля — для рідко населеної країни межувати з Сполученими Штатами Північної Америки. Глуха боротьба, що її ведуть республіки центральної Америки проти проникання до них Америки північної, цілком природно прибрала гострий характер у просторій та багатій Мексиці. І коли мексиканські інтелігенти говорять, що їхня — країна це далеко наперед виставлений аванпост іспанської раси, то це не мальовниче порівняння, а суворя дійсність. І справді з часом майже вся земельна власність Мексики перейшла до чужих рук, бо ж біля двох третин ґрунту республіки належить не мексиканцям. Утворилися колосальні латифундії, на землях яких громадяне Мексики індійського походження живуть на становищі рабів. Соціальний режим у республіці і сьогодні ще не вийшов за межі феодалізму.

З цього по-перше, той висновок, що Мексика, — ця багата країна, — не має шансів на розвиток свого добробуту, бо все, що видає її земля, чи то у формі хліборобських культур, чи у вигляді нафти, — вивозиться за кордон, ідучи таким чином на чужу користь. По-друге, внаслідок такого стану річей, Мексиканський уряд не може функціонувати нормально. Мексика, як усі колишні іспанські колонії, встановила у себе демократичну конституцію. Це вже сама собою не мала річ — зробити демократію чинною в умовах феодальної країни. Але коли феодали, до того ще й чужі люде та зацікавлені, щоб цьому перешкоджати, то таке завдання стає неможливістю.

Такі обставини у Мексиці. Щоб демократія стала чинною, необхідно, щоб інтелектуальний рівень мексиканського селянина міг підвищитися. Але цього не бачають великі землевласники. Перед державою встало неминуче життєве завдання: зломити силу феодалів, аби можна було підвищити рівень народнього життя. Єдине ж для цього знаряддя — аграрна реформа, і вона тут прибрала риси чисто політичного, більше того, державно-національного порядку. Нам, українцям добре зрозуміло, чому аграрний момент міг придбати такий характер.

Цим пояснюється гарячий націоналістичний напрям сучасного мексиканського уряду та його ворожість до чужинців. У Мексиці можна правити або з чужинцями, або проти них. Президент Порфіріо Діас, що «королював» як абсолютний монарх у Мексиці на протязі тридцяти літ, користався першою формулою: він був репрезентантом великих феодалів, і його зовсім не цікавили інтереси мексиканського народу. Тому то його й вихваляла та американська та англійська преса, виказуючи його мудрість та благодійні наслідки його урядовання в країні.

Проти цього режиму вибухла революція в 1912 році під лозунгом: «Мексика для мексиканців». Революція та контр-революції, спричинені чужими впливами, змінляли одна одну; десять літ тяглися розрухи, аж поки мексиканці не перемогли, встановивши такий сякий законний лад. І першою ознакою того був той факт, що вперше після уже довгого часу, президентська влада повстала на основі закону і стала законно функціонувати, починаючи з 1 грудня 1924 року.



Президент Каллес, що йому не можна відмовити в енергії, встиг уже реалізувати значну частину своєї програми. Він установив рівновагу бюджету, виключивши із армії всіх непотрібних паразитів, у тому числі до 500 «генералів». Він почав платити по купонах державних позичок і заклав державний резервний фонд; так само він спричинився до поширення народньої освіти. У своїй чинності Каллес зустрівся з трьома противниками: 1) чужі землевласники, 2) місцеві політики і 3) католицька церква; власне кажучи, це був вже той самий противник, бо американські фінансисти підтримували опозицію церкви й опозицію місцевих політиків.

Щоб зломати силу противника, Каллес на початках цього року проголосив закон про введення в життя 27-го параграфу конституції 1917 року. Цей параграф встановлює, що право власності на землю має належати лише мексиканцям; чужинці можуть володіти землею тільки у винятковому порядку на дуже суворих умовах. Принцип цей не можна виправдати теоретично, але вся сукупність обставин робила його необхідним. Цікаво, що інтервенції, до яких готувалася Мексика, з боку Америки та Англії, не було вчинено. Замість того почалися розрухи по деяких провінціях. Треба однак зауважити, що, коли у Мексиці й федеральний уряд не може вважатися довершеним, то уряди окремих штатів просто таки огидні: це вогнища всякого роду зловживань, а іноді просто — організований бандитизм.

Але особливо зіпсувалися відносини федеральної влади з католицькою церквою. Ці взаємовідносини, починаючи з 1857 року, коли був виголошений дуже невигідний для духовенства закон про відокремлення церкви й держави, ніколи не були надто добрими. Але за часи «королівання» Діаца цей закон завмер. Революція їх відновила, а конституція 1917 року встановила драконовські правила щодо культів. А в тім католицькій церкві, після ріжкого роду втрат, ще й зараз належить майже 60 проц. всієї тої землі, що не попала до рук чужинців; її майно оцінюють у мільярд пезет. До того мексиканське духовенство, яке міцно тримає в своїх руках значні політичні впливи, складається в дуже великій частині своїй з ріжкоманітних чужинців.

При таких обставинах розпочав свою боротьбу президент Каллес. Ворожі відносини між церквою та владою виявилися уже в лютому п. р., коли були видані земельні закони. Боротьба остаточно загострилася, коли Каллес законом 31 липня заборонив священникам-чужинцям правити службу Богу та взагалі поклав певні обмеження публічним впливам католицького культу. Тяжко сказати щось таке, що виправдувало б ці заборони теоретично, але практично цей виступ Каллеса був необхідністю. Католицьке духовенство одповіло інтердиктом та проповіддю економічного бойкоту мексиканської влади.

Коли і як скінчиться цей конфлікт? — запитує женевська газета і одповідає. — Не знаємо. Одно тільки можна сказати: інтердикт і бойкот це зброя, гостра на обидва боки, коли вони не уб'ють держави то можуть на смерть поранити церкву.

Observer.

## ЛИСТ ДО РЕДАКЦІІ.

До пана Редактора журналу «Тризуб».

В. П. Пана Редакторе,

В ч. 52 «Тризуба» Вами вміщена замітка про п. Міністра Гірсу. Тією заміткою Ви внутрішню емігрантську гризню перенесли на особу, яка є найщирішим приятелем всієї української справи. Тією заміткою Ви запламували в брутальний спосіб діяльність п. Міністра, який створив нам вищі школи в С. С. Р., який дав притулок тисячам українських емігрантів без ріжниць і їх політичних поглядів і переконань.

Вважаючи цю замітку чорною несправедливістю проти п. міністра Гірси і прямим злочином проти української справи, я прошу Вас більше не рахувати мене співробітником «Тризуба».

13. XI-26 р.

З пошаною проф. В. Коваль.



# Хроніка.

## З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

— Бюлетень асоціації сходознавства. У Харкові вийшло перше число бюлетеня Всеукраїнської Наукової Асоціації Сходознавства. Незабаром вийде з друку перше число журналу цієї асоціації «Східний Світ».

(«Прол. Пр.» ч. 256).

— Напередодні ювілею Акад. Д. І. Багалія. ВУАН готується до великого свята української культури — до ювілею відомого українського вченого академіка Дмитра Івановича Багалія, з нагоди 70-х роковин народження, 40 років професорської й 50 років наукової діяльності.

Академик Багалій один з перших став на шлях рішучої боротьби проти буржуазної теорії «чистої науки».

Академія Наук готує великий збірник на його честь. Одержано багато листів зріжних міст УСРР, від наукових, культурних та громадських установ про бажання взяти участь у вшануванні ювілянта.

Гадають, що в цьому великому святі української культури візьмуть також жваву участь і закордонні вчені.

— 2-й та 3-й томи словника живої мови. Закінчують друкувати 3-й том словника нової української мови. УАН складала умови з Київською філією Держвидаву про друкування словника накладом Держвидаву.

Незабаром вийде з друку 2-й том словника, зшитками по 10 аркушів.

— Науковий зв'язок із закордоном. Всеукраїнська Академія Наук одержала листа від Баварської Академії Наук. Баварська Академія, повідомляючи про велике зацікавлення за останній час наукових та громадських ісл. роботою Всеукраїнської Академії Наук, культурним життям та економікою України, прохає надсилати їй усі видання, що друкують ВУАН. Такого ж листа одержано від Віденської Академії Наук.

(«Комуніст» ч. 255).

— 53 роки існування т-ва «Нестор—літописець». Минуло 53 роки існування історичного т-ва «Нестор—Літописець». У цьому товаристві працювали відомий історик Антонович, акад. Іконніков і чимало видатних російських та українських істориків. За час свого існування т-во випустило 24 томи наукових праць.

— Запрошення на східньо-європейський конгрес істориків. Київський інститут Наросвіти одержав запрошення від організаційного бюро істориків східньо-європейських країн, що має відбутися на весні 1927 року в Варшаві — взяти участь в роботі конгресу. Персонально запрошений одержав відомий історик — профес. ІНО Беркут.

— Нові російсько-українські словники. Технічний словник. Вийшло з друку друге видання, змінене та доповнене, російсько-українського технічного словника В. Дубровського. Словник містить у собі 4.600 технічних термінів в перекладі на укр. мову.



до словника додано українського показника. Укрголовнаука нагородила це видання премією.

— Практичний юридичний словник. Юридичне Видавництво Нарком'юсту УСРР видало невеличкого практичного правничого словника, що його склали С. Веретка та М. Матвієвський і зредагував Ю. Мазуренко. Ціна словничка 45 коп.

(«Прол. Пр.» ч. 254)

— Нові придбання Всеукраїнського Історичного Музею. Завідувач історично-побутового відділу влаштував у літі подорож на Поділля та Волинь. Підчас цієї подорожі придбано біля 800 річей ріжних епох. Найвидатніші придбання — це серія старих батол цюх орнатів (культовий одяг), що їх зроблено в Західній Європі наприкінці XVII та початку XVIII сторіччя. Крім того, придбано старопольське шитво XVIII сторіччя та колекцію старовинних ікон і серію скульптур. Серед них найціквіші три ікони, що їх малював відомий майстер кріпак Тропінін. Разом із тим, придбано колекції старовинних та новітніх керамічних виробів, з металів, дерева, то-що (речі народного мистецтва побутового характеру), та колекцію кольорових українських лубочних гравюр XVIII і XIX сторіччя.

(«Прол. Пр.» ч. 254)

— Археологічні розкопки в садибі Трубецького в Києві. 8 жовтня Всеукраїнський Археологічний комітет припинив археологічні розкопки в садибі Трубецького.

Наприкінці робіт було знайдено цікаве загадке поховання — подвійне трупопокладання. В могилі лежали без труни чоловічий та жіночий кістяки. Могилу в середині обкладено литовською цеглою 14-16 ст.

Розкопами протягом двох місяців керував дійсний член ВУАК'а — С. С. Гамченко. Багато фото-знімок підчас розкопів зробив М. П. Сталінський.

Речі, що їх знайдено підчас розкопів цього року, мають виста-

вити на звітній виставці ВУАК'у разом із здобутками інших археологічних експедицій ВУАК'у. З травня 1927 р. ВУАК ці розкопки має подрвжувати далі.

— Археологічні дослідження в Ржищівському районі. ВУАК командировав до с. Туляниці, Ржищівського району члена комітету В. Козловську для ознайомлення зі знахідками та їх місцями. Виявилось, що слідом знайшли там мамутові кістки, кістки первісного тура в одному з ярів. Кістки ці знайшли після великої повіди. В цьому яру (на глибині 10 метрів) знайдено також кременія, серед яких є кременія — виробництва первісної людини.

Ці знахідки дали змогу висунути думку про існування в цім місці палеолітичної стації (до цього часу відомі тільки стації палеолітичні в Києві, Мизні, Гонцях та инш.).

Друга експедиція відбулась, завдяки вразівкам селянина с. Баликів, і виявила існування Трипільської культури на високостях Дніпра, на землях, що належать до с. Баликів. Тут розкопав встановили місце перебування трипільської людности. Тут знайшли цікавий побутовий посуд, кістки тварин та в великій кількості черепашки (unio). Ці знахідки доповнюють вже відомий матеріял з трипільської культури, що його дали розкопки В. Хвойка 25 років тому в іншому місці, біля згаданого села.

Ця друга експедиція відбулася під керівництвом В. Козловського та за допомогою практика та музею ім. Шевченка В. А. Мазура.

— Поля похоронних урн на центральному Лівобережжі. Дійсний член ВУАК'у М. О. Макаренко перебув з 20 вересня до 10 жовтня археологічне дослідження Прилуцької округи. Вже сама розвідка, підчас якої зроблено багато фото-знімок, відкрила силу невідомих досі пам'яток матеріальної культури. Чомусь до цього часу на цю частину Полтавщини археологи звертали мало



уваги, Проф. М. О. Макаренко відкрив багато могил т. зв. «скитянського» типу, кілька слов'янських городищ, що гарно зберіглися, та чимало пам'ятників архітектури XVII-XVIII вв.

Проте ці пам'ятки вимагають систематичних розкопів та дослідів.

М. О. Макаренко, крім того, найшов в околицях Прилуки «поле похоронних урн» де й перевів систематичні розкопи. Це перший на Лівобережжі випадок нахідки «поля похоронних урн».

В цьому некрополі (невідомого народу) М. О. Макаренко зустрів обидва типи похорону; трупопокладання та тупоспалення. З речей що лежали в могилах, цікаво зазначити костяний гребінець.

Але найхарактернішою ознакою цього могильника є сила посуду: урни, вази, миски. Серед них багато цільих. Речі, що їх знайшли, залишено для Прилуцького музею, але деякі характерні знаходки буде експоновано на звітній виставці ВУАН'у.

(«Пр. Пр.» ч. 245).

— Як охоронюються пам'ятки старовини.. «Прол. Пр.» ч. 252 подає таку замітку:

Наш Комгосп не хоче дбати за пам'ятки минулого, як мусли-б бути його гордощами, бо тільки Київ має такі дорогоцінні культурні пам'ятки.

Всеукраїнська Академія Наук та Інспекція охорони пам'яток культури багато разів нагадувала Комгоспові про обов'язок захистити від дальшого руйнування Золоту Браму — пам'ятник дев'ятивікової давности. Навіть підчас приведення до ладу золоторотського сіверу самий пам'ятник не було впорядковано. Нині всі схили горки, на якій стоїть брама, вибито й обдирано; спостерігали, як обдирають залізний дах над мурами, та в північній стіні утворюється й росте велика щілина. Нині той стан, в якому Комгосп лише перебувати наші пам'ятки призвів до наслідків: ціла частина північної стіни, що дотуляється до муру з внутріш-

нього боку, наслідком дальшого одхилення й росту щілини — рухнула й завалила землю великими шматками давньої кладки.

З нагоди цього складено акта й скликається екстренне засідання київської Краєвої Комісії по Охороні Пам'яток Культури й Природи, що її нині утворила Укрнаука.

— Філармонія при т-ві ім. Леонтовича. При т-ві імени Леонтовича утворюється філармонія, що має за своє завдання систематично обслуговувати робітничі клуби та організувати музичні камерні ранки.

(«Комуніст» ч. 255).

— На увагу тим, що щиро вірять в самостійність УССР.

«З Москви повідомляють, що порозуміння між групою провідників опозиції і більшістю Політбюро в одній з точок звертається проти національних змагань України, що нібито надто різко виявляються в комуністичній партії більшовиків України. Проти надто далеко посуєних розпорядків харківського уряду у справі українізації має Москва заложити протест. З таким протестом офіційні московські круги мали виступити вже давніше, однак відкладає його через внутрішні труднощі і непорозуміння в центрі до нинішніх днів. Тепер, після довшого порозуміння офіційних кругів з опозицією, ніщо не стоїть на перешкоді до ухвалення й вислання цього протесту».

(«Діло» ч. 236).

— З Москви до Харкова виїхало декілька керівників ГПУ для обрев'язування місцевого ГПУ з огляду причетности його до сепаратистичної праці. Поширено повноважність командуючого військом Якіря.

(«Руль» ч. 1792.)

— На Україні. Під таким заголовком містить «Руль» в ч. 1793 таку замітку: «Вельми поінформована особа, що приїхала оце недавно з Києва до Берліну підтверджує, що загальний стан



на «Юге Росії» (?) викликає поважне занепокоєння. Він являється першвсього результатом настирливої українофільської гри, що велася головою ВУЦРК-а Петровським на ґрунті загального невдоволення. Ця гра розбурхала шовіністичні інстинкти. Чвари серед населення ростуть. Відношення українців до москалів особливо ж до жидів загрозливо загострюється. Не можна не підкреслити що жиди уявляють собою найужчий москвофільський елемент на Україні, що вони краще з'організовані і сміливіше та рішучіше дають одсіч шовіністам.

Мітинги на заводах у Києві, Катеринославі та інших містах відрізняються підвищеною пристрастю. Розмови прогніт над Україною кінчаються істеричними вигуками про необхідність вжити сили та закликами до погрому «жидівського засилля». В різних місцях з'явилися партизанські відділи, що їх ГПУ називав бандитами і серед яких безумовно мається багато злочинного елементу. Почасти він представлений агентами ГПУ і допомагає розправі з відділами. Після деяких рішучих заходів аж до карних відділів включно, стан до певної міри заспокоївся, але гострота погромів чи не зросла. Серед населення шириться багато пелегальної літератури. Одні кажуть, що ця література в значній мірі фабрикується в ГПУ, а ця поважна установа з свого боку рішуче запевнює що пропаганда сепаратизму ведеться головним чином з закордону.

— Українізація Кубані. В розмові з кореспондентом Тасс відповідальний секретар Української секції Кубанського Окрюму ВКПБ т. Лисогор про стан українізації Кубані сказав таке:

«На Кубані мешкає 1.000.000 осіб, з них українців 900.000. Вони живуть своїм власним побутом, мають власну мову. Людність звикла користуватися російською культурою, українська мова а так само культура, на Кубані

розвинені мало. Української інтелігенції майже немає. Українізацію, що зробила останніми часами значний крок наперед, переводиться виключно в важких умовах. При наявності багатьох суперечностей громадського життя майже всю радянську роботу проводить російською мовою. Літератури, що відбивало б український побут кубанської людности, нема. Педагогічний персонал не підготовлений до своїх завдань. На справу українізації Кубані довгий час не зверталось уваги. Тому тепер всю роботу що-до цього снеровано на створення культурних психологічних передомов. Тепер є уже 600 шкільних груп. Майже по всіх станичних школах другого ступня викладається українознавство. Накреслено організувати українські станичні ради, райони.

(«Прол. Пр.» ч. 241).

— Унікають українці заці. З Одеси. З'ясувалося, що чимало установ, які розповсюджують плакати, а також профспілки, що видають брошури масового характеру, намагаються друкувати їх не українською мовою. Щоб уникнути контролю Окрліту, вони друкують їх в московських та ленинградських друкарнях. Комісія українізації вжила заходів проти вчинків цих організацій.

(«Прол. Пр.» ч. 257)

— Бійка «живистів» та «автокефалістів». З Миколаїва. Виїздна сесія окрсуду розглянула справу про криваву бійку в Новій Одесі між прихильниками живої церкви та автокефалістами. Двох головних ватажків бійки покарано на два роки ув'язнення.

(«Прол. Пр.» ч. 257).

— Нова панщина. С. Побійна, Уман. округи. Вукоспілка добре одремонтувала Березівську цукроварню і придбала гарні коні. Тепер адміністрація тільки й робить, що їздить гарними кінями з полювання на полювання.



В Карповецькому (на Проску-  
вщині) держави. господарстві  
теж є добра коняча, їздить на  
вій адміністратор, а бурякове на-  
сіння перевозять од молотарки до  
комори на батраках. Як везуть  
батраки, запригнись у ярмо, вози  
з насінням, так адміністратор тіль-  
ки усміхається, сидячи верхи на  
коні.»

«Р. С.»

— Суди. Надзвичайна сесія  
Бердичівського окрсуду розгля-  
нула справу банди Трейка, ко-  
лишнього петлюрівського пол-  
ковника, що організував ще в  
р. 1920 кілька невеличких банд  
на Бердичівщині. На чолі цієї  
банди стояв найближчий поміш-  
ник Трейка — Ішук Олександр.  
Самого Трейка ще не спіймано.

З 15 підсудних бандитів суд  
засудив 6 до розстрілу, а решту —  
на різні терміни ув'язнення.

Виїздна сесія Сталінського  
окрсуду слухатиме в селі Андріїв-  
ці справу групи куркулів, що  
агітували цього року проти вне-  
сення с.-г. податку. Група кур-  
кулів у 9 чоловік на сільському  
сході закликала селян та не вносити  
податкових листів та не вносити  
податку. Частина селян-куркулів  
під впливом цієї агітації, поверну-  
ла сільраді листи.

«С. Р.»

— Вічна слава ге-  
роям. «Кур'єр Червоний»  
(у Варшаві) з 15.X.26. р. подає  
звістку, що в Києві, на початку  
жовтня, було розстріляно біль-  
шевиками шість українських  
повстанців, а між ними і відомого  
повстанця отамана Сібору. Всі  
вони належали до загону, який  
звався «Лицарі Смерти»; раніше  
належали вони до Армії УНР,  
а в 1920 році залишилися на Ук-  
раїні. Ховаючися по лісах та  
болотах, вони нападали на сов.  
урядовців, на дрібні відділи черв.  
армії то-що. Було їх 140 чол.  
В минулому році від кулі більше-  
вицької загинув їхній ватажок,  
а на його місце став Сікора, про  
званий Страшним. «Лицарі Смерти»  
користувалися великою сим-  
патією селянства. Влада  
багато часу стратила, аби їх вло-

вити, і пару місяців тому натрапи-  
ла на їхню схованку. Відбувся  
бій поміж постанцями і збройними  
більшевицькими відділами, під-  
час якого 130 «лицарів смерти»  
було забито, а 10 поранили взято  
до полону. З цих 10 — чотири в  
слухну хвилину покінчили з собою,  
а шестеро стало до суду. Суд при-  
говорив цих шістьох повстанців  
до кари смерти, що й було доко-  
нано. Без страху стали ці шестеро  
«к стенке», а в хвилину, коли побачи-  
ли перед собою дула рушниць;  
крикнули — «Хай живе Україна».  
Це були їхні останні слова.

Вічна слава і віч-  
ная слава тим, хто  
по прикладу свого  
Вождя, життя своє  
на вітвар Батьків-  
щини без страху і  
сумніву поклав...

— Бор'отба з протек-  
ціонізмом. З Харкова. НК  
Праці запропонував окр. ін-  
спекціям праці повести рішучу  
боротьбу з протекціонізмом підчас  
наймання на роботу, що останніми  
часами набув в українській про-  
мисловості величезних розмірів.  
Госпоргани приймають без бірки  
праці не тільки кваліфікованих,  
але навіть і чорноробів. Винних  
притягатимуть до права.

(«Прол. Пр.» ч. 256).

— Антисемітизм в  
С С С Р. «Разсвет» ч. 43 подає  
замітку із слів Лекаша, співро-  
бітника «Парі Суар», що їздив  
до совітів «зібрати» матеріали про  
погроми на Україні. Отже Лекаш  
зауважує, що антисемітизм є  
цілком актуальним явищем жи-  
дівського життя в Росії. На його  
думку, одною з причин антисемі-  
тизму є жидівська колонізація.  
Лекаш побував і в жидівських  
колоніях. Серед них є такі, що  
добре живуть, а є такі, що й погано  
і терплять нужду. Утруднюють  
положення жидівських колоністів  
житловий кризис, недостача засо-  
бів, утруднення при продажу хлі-  
ба то-що. Відносини із сусідами-  
християнами не завжди добрі, і  
можливість погромів, не дивочи-  
ся на вжиті сов. владою міри,  
не є виключеною. Лекаш об'їздив



колонії на авто Джойнта. Селяне кидали в авто каміння. Найлютіші вороги жидів в СССР — це жиди-комуністи. Вони ведуть агітацію проти сіонізму, жидівської мови та релігії. По ініціативі євсекції, синагоги обертаються в клуби. Бажають емігрувати не згасло в жидівських масах. Зрозуміло, що колонізація багато елементів вдернула від еміграції, але Палестина продовжує вабити жидів.

Отже, як бачимо, що Лекаш довідався ще й про багато цікавих для нього самого річей. Хай же він сам робить з того висновки.

— «Обітована» республіка. В урядових колах Москви кружляють чутки про наміри уряду зробити в нівичному Криму жидівську автономну область. («Разсвет» ч. 43).

#### Робота Профсоюзів на Україні.

В доповіді Радчека на першій Всеукраїнській партійній Конференції КПбУ. (Вісті ВУЦВК, ч. 245 від 24-X) подано деякі факти з життя профсоюзів на Україні. Перш за все — що до охоплення робітництва профсоюзами. Профсоюзи чевинно розвивають свою роботу що до залучення робітників у спілки. За даними на перше квітня цього року в українській промисловості та по радянських установах працювало 1856 тисяч осіб, тоб то на 350.000 більше ніж було 1 жовтня 1925. З усієї цієї кількості 954.382 робітників працювало в промисловості та на транспорті. Охоплення робітничих мас профсоюзами збільшується не тільки в абсолютних цифрах а й відносно; напр. на 1 жовтня 1925 року членами профсоюзів було тільки 81-5 проц. робітників України а на 1 квітня ур. 87,7 проц. На приватних підприємствах на перше квітня 1926 року працювало 64-170 робітників, з них 80 проц — члени профсоюзів. Більше всього — на 94 проц. є членами профсоюзів інженери та техніки. Останні дані на 1 липня 1926 року говорять, що число трудящих досягає вже 1,775.752. Далі

що до українізації професійного руху доповідь констатує: «За цей рік в ділянці українізації ми досягли значного успіху. Признаюся, що до останнього часу жадна професійна організація не мала відомости про національний склад робітництва. Тепер ми ці відомості зібрали. Вони показують, що в національнім складі члени профсоюзів поділяються так: 49-9 проц. українців, 31-6 проц. руських і 18.5 проц. інших національностей. При тому, — серед залізничників та водників українців є 64 проц., українською мовою говорять 33 проц. членів союзу, руською мовою 66 проц. Останніми часами змінився національний склад союзних органів. Торі українців було 36 проц. в складі робітників профсоюзів, зараз - же їх 56 проц. В складі ВУРПС та Окпрофрад українців є 47 проц. З усіх наведених цифр можна зробити той висновок, що профсоюзи досягли великих успіхів в справі залучення українських кадрів до професійної роботи. Треба також вказати, що нам вдалося подолати байдужість в справі українізації, що виявлялася по окремих профсоюзах. Нині в профсоюзах відчувається зміна в настроях, це гарантує надалі успішну роботу. Одночасно ми вживаємо заходів, щоб провадити культуроту українською мовою. Тепер українською мовою провадиться робота в 93 клубах і дедалі ширшатиме українізація клубної роботи.

#### У ЧЕХІІ.

— Міжорганізаційний Комітет для Вшанування і Оборони пам'яті С. В. Петлюри в Празі протягом літа не збирався, але засідання Президії Комітету відбувались, особливо під кінець літа, що-тижня. Комісії правнича, військова, урядова, по виданню збірника на пошану С. В. Петлюри, фінансова та контрольна виконували роботу по збиранню потрібних до процесу документів, подань свідків, матеріалів для почесного збірника,



відповідних коштів як на ведення процесу так і на підтримку родини Покійного С. Петлори.

8-X одбулися, перші після літніх ферій, загальні збори Комітету. Були зроблені доповіді про діяльність Президії і комісії та доповідь п. проф. Шульгина, голови міжорганізаційного Комітету, про подорож до Парижу і про організацію там підготовки до процесу. Були висловлені думки про необхідність, тепер особливо, інтенсивно вести справи Комітету в зв'язку з наближенням процесу. На прикінці зборів одбулися перевибори Президії з огляду на те, що деякі члени Президії протягом літа виїхали з ЧСР. Переобрано було більшість старих членів Президії. Всього в склад Президії входить 14 чоловік. Голова Президії проф. О. Шульгин, заступники голови: п. п. проф. А. Яковлів, проф. С. Сірополко, д-р П. Феденко, секретарі: п. п. Ф. Слюсаренко і Дм. Пасічник, скарбник С. Шинківський; голови комісії: правничої — проф. О. Ейхельман, урядової п. доц. І. Мазепа, по виданню збірника — проф. О. Лотоцький.

30-X в черговому засіданні Президії було ухвалено призначити на 25-XI, на який день припадає півріччя трагічної смерті С. В. Петлори, — урочисті загальні збори Комітету, на яких будуть виголошені промови п. п. Голови і одного з заступників.

### З ПРЕСИ.

— Як творяться легенди. Дуже часто большевицька преса поприкає емігрантську в тому, що вона має по кав'ярнях своїх «собкорів» та «робкорів», що ніби займаються «ревеляціями» життя на Україні. А ось сама «Прол. Пр.» у ч. 243 містить цілу замітку якогось «собкора» з Румунії Н. Кривенка, в якій ос-

танній розвиває цілу «легенду» про роботу петлюрівських міністрів. Розпочинає цей добродій свою «казку» з того, що колись була на Україні «бутафорна Українська Народня Республіка», були «міністри» «уряди», «директорії», і т. д. А потім, їх селяне й робітники України — вигнали. То тепер ці уряди, міністри та послы на чужині увесь час працюють не на користь совітів. А далі подаються вже конкретні «інформації» такого змісту:

«Ще недавно відбулося в Парижі погодження між румунським генеральним штабом та українськими білими дипломатами. Зміст його такий, що білі дипломати організуюватимуть банди та посилають їх на Україну, а румунський генеральний штаб постачатиме цим бандам зброю, документи та гроші»

Далі «дипломати» зобов'язалися «визнати за Румунією Бесарабію, коли вони знову сядуть на ший, українському хліборобові. Вони також з'обов'язалися виправдувати румунських розбишакокупантів. Як запевняють ці щирі патріоти України, татарбунарські селяни самі винні в тому, що їх били, що з них знуцалися, розстрілювали та садовили у в'язниці.

У серпні місяці відбувалася в Букарешті в присутності румунського військового міністра Мірческу, нарада «дипломатів» Маулевичем та генералом Дельвігом, у наслідок чого, останні одержали на попередні видатки 2 мільйони лей.

Повідомляючи про цю радісну подію своєму начальникові в Парижі Токаржевському, Маулевич тішить, що це тільки початок. Грошики потечуть, але румуни вимагають робота.

Словом, з одного боку еміграція згнила, не існує, безсила й пропала, а з другого боку — бач — яку діяльність розвиває.



## З М І С Т.

— Париж, неділя, 28 листопаду 1926 року — ст. 2. — О л. С а л і к о в -  
с ь к и й. Між минулим і майбутнім — ст. 3. — Олександр Саліковський  
(автобіографія) — ст. 7. — Д м. Г е р о д о т. Пелюстки минулого — ст. 13.  
— Г. Ш. До дев'ятих роковин большевизму — ст. 17. — O b s e r v a -  
t o r. З міжнародного життя — ст. 22. — Лист до редакції — ст. 24.  
— Х р о н і к а. — З Великої України — ст. 25. — У Чехії — ст. 30. —  
З преси — ст. 31.

У неділю 28 листопаду в салі „Société Savante“  
8, Rue Danton

відбудеться виклад

**п. Максима Славінського**

на тему „Проблема замирення сходу  
Європи“.

Початок о 3 год. дня. Квитки на безплатний вступ  
можна діставати в редакції „Тризуба“ та в салі  
перед початком викладу.

## « У К Р А І Н С ь К Е Ж И Т Т Я »

орган Оборони Нації

виходить що тижня по четвергах в Подєбрадах в ЧСР.

Видають: М. Литвицький, І. Журжа та О. Костюченко. Редагує —  
Колегія.

Умови передплати: на один місяць в Чехах з пересилкою 4 кч.  
за кордон — 5 кч.

Ціна одного примірника — 1 кч.

Адреса редакції й адміністрації: Postova Schranka с. 3. Podebrady —  
Lazne. C. S. R.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub), Boite post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО.*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris.